

УДК 347.736

В. В. Князьков

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ
ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМЦЯМ:
ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ**

Держава безпосередньо зацікавлена в розвитку підприємницької діяльності, оскільки зростання підприємств забезпечує нарощення економічної потужності України, підвищення добробуту громадян, створення нових робочих місць, заповнює прогалини у сфері споживання, сприяє створенню нових робочих місць, забезпечує розвиток добросовісних конкурентних відносин тощо. Проте головним гальмом у розвитку підприємств є недостатність або відсутність первинного капіталу для здійснення підприємницької діяльності, оскільки низка економічних прорахунків держави (починаючи з краху банківської системи СРСР 1990-х років) не сприяла зростанню рівня життя та доходів населення України. У більшості випадків особи, які мають намір здійснити підприємницьку діяльність, зіткнувшись з проблемою відсутності певної суми коштів, без якої неможливо розпочати вищевказану діяльність, відступають від власного наміру, оскільки отримання банківських кредитів на здійснення підприємницької діяльності є переважно не вигідним, а іноді взагалі неможливим (банки надають кредити переважно великим підприємствам, а малим або відмовляють чи встановлюють високі відсотки, що заздалегідь робить його діяльність не вигідною, або від початку вимагає від підприємця встановлювати високі ціни на товари (послуги), що робить їх не конкурентоспроможними). Отже, на сьогодні головним завданням держави є створення умов для можливості розпочати підприємницьку діяльність та забезпечення ефективного функціонування існуючих суб'єктів підприємництва, вирішенню якого допомагає застосування такого засобу фінансово-правового регулювання господарської діяльності, як державна фінансова підтримка суб'єктів підприємництва.

Незважаючи на доволі тривале застосування державної фінансової підтримки підприємців, науковому дослідженню проблем та шляхів удосконалення вищевказаного засобу фінансово-правового регулювання підприємницької діяльності приділялося недостатньо уваги. К.І. Апанасенко [1] зупинявся на визначенні конкурсного порядку допомоги суб'єктам господарювання, Т.В. Некорасова [2], Т.С. Нестеренко [3] – на порядку надання державної допомоги суб'єктам господарювання, О.С. Романов [4] – на аналізі окремих норм законодавчих актів, що врегульовують порядок надання державної допомоги підприємцям, у той час як дослідження проблем правового регулювання та визначення напрямків удосконалення надання саме державної фінансової підтримки підприємцям набуває особливої актуальності на сучасному етапі в Україні.

Саме тому метою статті є дослідження проблем правового регулювання надання фінансової державної підтримки (ФДП) підприємцям та визначення напрямків його вдосконалення.

У законодавстві немає єдиного нормативного акта, який закріплював би основні форми ФДП, що надаються суб'єктам підприємницької діяльності. Взагалі нор-

мативне врегулювання надання державної підтримки здійснюється великою кількістю нормативно-правових актів, частина з яких закріплює лише загальні форми державної підтримки, а врегулювання надання фінансової державної підтримки обмежується загальними фразами. Наприклад, у Законі України «Про державну підтримку космічної діяльності» від 16 березня 2000 року № 1559-III [5] в ч. 1 ст. 4 визначається лише, що фінансування космічної діяльності здійснюється за рахунок Державного бюджету України.

Порядок надання фінансової державної допомоги на конкурсних засадах визначається Господарським кодексом України, Законом України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III [6], Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 8 вересня 2005 року № 2850-II [7], Порядком використання у 2010 році коштів Стабілізаційного фонду для державної підтримки виробництва продукції рослинництва, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 року № 897 [8], численними концепціями з розвитку промисловості та іншими нормативними актами, аналіз яких дозволяє констатувати, що головною проблемою надання державної фінансової підтримки підприємцям є відсутність ефективного контролю за використанням наданої підтримки, внаслідок чого, як підкреслює К.І. Апанасенко [1], фінансова державна підтримка підприємств перетворилася на механізм «викачування» грошей з бюджетів.

Прийняття Концепції реформування системи державної допомоги суб'єктам господарювання, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 січня 2010 року № 81-р [9], метою якої було підвищення прозорості функціонування цієї системи, мінімізація негативного впливу державної допомоги на конкуренцію та міжнародну торгівлю, адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу, ніяк не вплинуло на вирішення проблем, що утворилися на сьогодні в українському суспільстві під час надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва.

Аналіз норм вищевказаної концепції свідчить про те, що реформування системи надання державної підтримки законодавець вбачає у проведенні інвентаризації державної допомоги, наданої центральними органами виконавчої влади; складенні та веденні реєстру відомостей про державну допомогу, надану центральними органами виконавчої влади; проведенні інвентаризації державної допомоги, наданої місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, забезпеченні доповнення та ведення реєстру з урахуванням результатів інвентаризації; складанні карти регіонального розподілу й звіту. Досягнення цього планується здійснити шляхом реформування нормативно-правової бази, зокрема таким:

- розробити проект закону про державну допомогу суб'єктам господарювання;
- розробити нормативно-правові акти щодо проведення інвентаризації державної допомоги, наданої центральними органами виконавчої влади;
- привести законодавчі акти у відповідність до закону про державну допомогу суб'єктам господарювання;
- розробити нормативно-правові акти щодо проведення інвентаризації державної допомоги, наданої місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого

самоврядування, та підзаконні акти, що забезпечить функціонування системи державної допомоги [9].

Аналіз норм вищевказаної концепції свідчить, що законодавець фактично вперше замислився, куди йдуть бюджетні гроші, оскільки через відсутність системи моніторингу, різноплановість видів і форм державної допомоги, розгалуженість законодавства, що врегульовує порядок надання такої допомоги, та відсутність контролю за витратами на державну допомогу підприємцям законодавець на сьогодні не знає точно, хто надає державну допомогу, хто її отримує, на що використовує, які втрати державного та інших бюджетів від надання державної (в тому числі фінансової) підтримки підприємцям. Як підкреслюють О.О. Бетлій та В.В. Кравчук [10, с. 3], загальні витрати на державну підтримку підприємців можуть складати 6–8% ВВП країни, при цьому більша частина з них припадає на корупційні схеми.

Головною проблемою, яку відмічають у системі надання фінансової державної допомоги підприємцям як українські науковці (Т.В. Некорасова [2], О.С. Романов [4, с. 48]), так і зарубіжні спостерігачі [11], є відсутність контролю за видачею та витрачанням фінансової державної підтримки.

Крім відсутності контролю за фінансовою державною підтримкою не здійснюється аналіз впливу наданої допомоги на розвиток та ефективність функціонування суб'єктів підприємництва, хоча фінансова державна підтримка суб'єктів підприємництва здійснюється саме як засіб фінансово-правового регулювання підприємницької діяльності. Тобто надаючи фінансову державну підтримку підприємцям, уряд не лише не контролює її використання, а навіть не досліджує, допомагає чи шкодить надана підтримка підприємцям, у той час як побутує думка, яка підтримується низкою науковців, щодо того, що надання фінансової державної підтримки є фактором, який спотворює конкуренцію, оскільки суб'єкти підприємства, яким надають фінансову державну допомогу, отримують перевагу перед іншими підприємцями [12, с. 12]. Отже, розроблення зрозумілого й прозорого механізму контролю за витрачанням підприємцями коштів від отримання фінансової державної підтримки, а також системи аналізу впливу наданої допомоги на розвиток та ефективність функціонування суб'єктів підприємництва є важливим напрямком реформування системи державної підтримки суб'єктів господарювання.

Також ефективним, на нашу думку, буде запровадження механізму опублікування інформації про надану фінансову державну підтримку підприємцям, на застосуванні якого, спираючись на досвід ЄС, наполягають Т.С. Нестеренко Є.О. Заруднев [3]. Так, відповідно до норм 86–88 Договору про ЄС держави можуть допомагати національним суб'єктам господарювання лише за умов, якщо цього вимагають суспільні інтереси, оскільки фінансова державна допомога надає тому підприємцеві, якому вона надається, привілейованого становища, що вважається порушенням вільної конкуренції. Згідно з Директивою ЄС № 2000/52/ЄС, якщо держава надає допомогу суб'єктам господарювання, які мають особливі права порівняно з іншими через виконання державного замовлення тощо або отримують кошти від держави не на засадах вільного ринку (крім невеликих підприємств, центральних банків, підприємств із невеликим обсягом торгівлі з іншими країнами ЄС),

то інформація про це повинна бути опублікована в офіційних виданнях та на відповідних сайтах мережі Інтернет [13].

Підсумовуючи зазначене, констатуємо, що для ефективності застосування такого засобу фінансово-правового регулювання господарської діяльності, як надання фінансової державної підтримки, необхідне реформування нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання надання такої допомоги підприємцям, перспективними напрямками якого (крім визначених у Концепції реформування системи державної допомоги суб'єктів господарювання) повинні бути такі:

1. Розроблення та прийняття закону про державну допомогу суб'єктам господарювання, в якому необхідно передбачити:

– вичерпний перелік форм фінансової державної допомоги суб'єктам господарювання, єдиний порядок надання такої допомоги;

– відсутність як форми фінансової державної підтримки суб'єктів господарювання податкових важелів, що впливають на зменшення податкового тягара на підприємців;

– чітке закріплення єдиної конкурсної процедури надання фінансової державної допомоги підприємцям, визначення критеріїв обрання переможців, що зменшить суб'єктивний вплив на рішення конкурсних комісій, що забезпечить прозорість надання такої підтримки;

– механізм контролю за використанням наданої підприємцеві фінансової державної підтримки й системи аналізу впливу наданої допомоги на розвиток та ефективність функціонування суб'єктів підприємництва;

– опублікування інформації щодо надання державної фінансової підтримки суб'єктам підприємництва.

2. Зменшення кількості підзаконних нормативно-правових актів, які врегульовують процедуру отримання фінансової державної допомоги.

Література

1. Апанасенко К.І. Щодо конкурсного порядку допомоги суб'єктам господарювання / К.І. Апанасенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law-property.in.ua/articles/54-apanasenko-ki-for-providing-competitive-procedure-for-government-assistance-to-enterprises.html>.
2. Неколасова Т.В. Щодо вдосконалення порядку надання державної допомоги суб'єктам господарювання / Т.В. Неколасова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.hozpravo.com.ua/conferences/arhiv/uchastnik.php?ELEMENT_ID=208&ID=268.
3. Нестеренко Т.С. Щодо порядку надання державної допомоги суб'єктам господарювання / Т.С. Нестеренко, Є.О. Заруднев [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravoznavec.com.ua/period/article/2805/%D2>.
4. Романов О.С. Законопроект «Про державну допомогу» / О.С. Романов // Юридичний журнал. – 2005. – № 3. – С. 45–49.
5. Про державну підтримку космічної діяльності : Закон України від 16 березня 2000 року № 1559-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 22. – Ст. 172.
6. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11 січня 2001 року № 2210-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 12. – Ст. 64.
7. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 08.09.2005 року № 2850-III // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 51. – Ст. 548.
8. Про затвердження Порядку використання у 2010 році коштів Стабілізаційного фонду для державної підтримки виробництва продукції рослинництва : постанова Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 року № 897 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 7. – Ст. 2663.

9. Концепція реформування системи державної допомоги суб'єктам господарювання : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 січня 2010 року № 81-р // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/81-2010-p>.
10. Бетлій О.О. Реформа державної допомоги в Україні / О.О. Бетлій, В.В. Кравчук. – К. : Інститут економічних досліджень та політичний консультацій, 2012. – 15 с.
11. Gesetz zur Umsetzung der Richtlinie 2000/52/EG der Kommission von 26. Juli 2000 zur Änderung der Richtlinie 80/723/EWG über die Transparenz der finanziellen Beziehungen zwischen den Mitgliedstaaten und den öffentlichen Unternehmen / BGBl. I. – St. 2141.
12. Черніков Д.О. Модернізація системи державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні / Д.О. Черніков. – К. : НІСД, 2013. – 28 с.
13. Директива Комісії ЄС № 2000/52/EG про внесення змін до Директиви № 80/723/EWG про прозорість фінансових стосунків між країнам-учасницями ЄС та публічними суб'єктами господарювання : нормативний акт Комісії ЄС від 26 липня 2000 р. № 2000/52/EG станом на 2 квітня 2011 р. // Amtsblatt Nr. – L. 193. – Vom 29.07.2000. – P. 75.

Анотація

Князьков В. В. Правове регулювання надання державної фінансової підтримки підприємцям: проблеми та напрями вдосконалення. – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню правового регулювання надання державної фінансової підтримки підприємцям, визначенню проблем у такому регулюванні та визначенню напрямків його вдосконалення.

Ключові слова: державна фінансова підтримка, суб'єкти підприємницької діяльності.

Аннотация

Князьков В. В. Правовое регулирование предоставления государственной финансовой поддержки предпринимателям: проблемы и направления совершенствования. – Статья.

Статья посвящена исследованию правового регулирования предоставления государственной финансовой поддержки предпринимателям, определению проблем в таком регулировании и определению направлений его совершенствования.

Ключевые слова: государственная финансовая поддержка, субъекты предпринимательской деятельности.

Summary

Knyazkov V. V. Legal regulation of provision of state financial support to entrepreneurs: problems and ways of improvement. – Article.

The article is devoted to legal regulation of provision of state financial support to entrepreneurs, to identify problems in this regulation and directions of its improvement.

Key words: public financial support, subjects of entrepreneurial activity.